

Яцишин О. М. Роль професійно спрямованого навчання іноземної мови у формуванні мотивації учбової діяльності студентів / О. М. Яцишин // Наукові записки Тернопільського педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2002. – № 9. – С. 28-31.

УДК 378. 147

Яцишин О.М.

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ МОТИВАЦІЇ УЧБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Навчання – це інформаційний процес. Взаємодія викладача і студентів опосередковується навчальним матеріалом. Точніше, “навчальний матеріал опосередковує перехід змісту навчання з площини нормативного суспільного знання в площину індивідуальних учбових здобутків” [4, с. 7].

Що має стати індивідуальним надбанням студентів? Який обсяг навчальної інформації підлягає засвоєнню? Тут, як писав ще Л.М.Толстой, йдеться не про те, щоб знати якнайбільше, а про те, щоб з усього, що можна знати, вибрати найнеобхідніше.

Отже, проблема відбору навчального матеріалу є однією з ключових у педагогіці і, зокрема, методиці навчання іноземної мови. Останнє пояснюється “безпредметністю” даної навчальної дисципліни, засвоєння якої, за словами І.О.Зимньої, “не дає людині безпосередніх знань про реальну дійсність (на відміну від математики, історії, географії, біології, хімії, фізики та ін.). ... Мова у цьому розумінні – лише носій інформації, форма її існування в індивідуальній та суспільній свідомості” [1, с. 33].

Інакше кажучи, в галузі викладання іноземних мов виникає окреме завдання вибору, чому саме (зі сфери культури, історії, економіки тощо) слід навчати засобами іноземної мови.

Як зазначається в психолого-педагогічній літературі, вихідним у відборі й способі викладання навчальної інформації є принцип її співвіднесення з

кінцевими цілями навчання. Для вузів такою метою є професійна підготовка студентів з певної спеціальності. Звідси вся інформаційна основа навчання повинна бути зважена на вагах її корисності і важливості для майбутньої професійної, практичної діяльності [5, с. 438-439].

Враховуючи те, що метою курсу навчання іноземної мови в торговельно-економічному вищому закладі освіти є забезпечення здатності студентів адекватно діяти в ситуації, яка вимагатиме від них використання мовних знань (target situation), процес відбору навчального матеріалу традиційно здійснюється шляхом ідентифікації такої ситуації з подальшим проведенням ретельного аналізу її лінгвістичних ознак. Цей процес зазвичай називають аналізом потреб студентів (needs analysis).

Поширеною є точка зору, що потребам студентів у вивченні іноземної мови в найбільшій мірі відповідатимуть автентичні тексти зі сфери їх спеціалізації. Припускають, що майбутні фахівці сфери бізнесу виявлятимуть значний інтерес до текстів економічної тематики, оскільки це задовольняє їх професійні потреби.

Зазначений підхід до відбору навчального матеріалу покладено в основу фахово-спрямованого навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах. Врахування профілю вузу (професійне спрямування) у викладанні даного предмета визнано одним з найефективніших засобів забезпечення мотиваційної основи учіння студентів.

Незважаючи на значну кількість публікацій дослідників, присвячених даній проблемі, доцільність застосування фахово-спрямованого навчання в контексті формування мотивації вивчення іноземної мови студентами економічних спеціальностей ще не отримала достатнього обґрунтування.

Необхідно знайти відповідь на наступні взаємопов'язані питання:

1. Яким є механізм впливу професійно спрямованого навчання іноземної мови на мотивацію учбової діяльності майбутніх працівників економічної галузі?

2. Чи існує безпосередній зв'язок (пряма афектогенність) між змістом навчального матеріалу та мотиваційною сферою студентів?
3. Які психологічні передумови є необхідними для здійснення ефективного фахово-спрямованого навчання іноземної мови колишніх випускників загальноосвітньої школи?
4. Що слід вважати причиною регресивної динаміки мотиваційного процесу студентів при застосуванні зазначеного підходу в існуючій практиці навчання і як цьому запобігти?

Аналіз окресленого кола проблем становить мету даної статті.

В психолого-педагогічній літературі розкривається ряд механізмів формування мотивації учбової діяльності студентів. Один з них ґрунтується на трактуванні мотивації як елемента складної багатомірної системи – мотиваційно-цільової основи учіння. В.О.Якунін вважає, що провідною й інтегральною формою в такій системі є професійна спрямованість особистості. Ставлення до учіння як засобу досягнення цілей навчання утворює другий рівень даної системи – учбову мотивацію. Третім рівнем у зазначеній структурі є ставлення студентів до навчальних предметів [5, с. 237-238].

Як вказує дослідник, процес формування мотиваційно-цільової основи учіння відбувається не лише згори донизу, але й навпаки, тобто розташовані нижче рівні мотивації можуть виявляти значний вплив на формування її вищих рівнів і форм. При цьому “професійна спрямованість як узагальнена форма ставлення до професії складається з часткових, локальних оцінок суб'єктом міри особистісної значущості (привабливості – непривабливості) різних аспектів професійної діяльності, її змісту та умов здійснення [5, с. 237]. Дане формулювання дозволяє нам вважати одним із шляхів розвитку професійної спрямованості студентів формування в них адекватного уявлення про специфіку майбутньої професії.

Зважаючи на можливість складних взаємозв'язків між різними рівнями та формами мотиваційно-цільової основи учіння, зокрема на те, що “позитивне ставлення до професії в поєднанні з компетентним уявленням про неї

детермінує формування й інших, часткових мотивів” [3, с. 64], одним із механізмів формування мотивації вивчення майбутніми фахівцями іноземної мови вважаємо розвиток їх професійної спрямованості. При цьому позитивна роль професійно спрямованого навчання іноземної мови, яке забезпечує студентів знаннями про специфіку їх майбутньої професійної діяльності, є беззаперечною.

Це стає ще більш очевидним, якщо врахувати актуальний рівень розвитку професійної спрямованості колишніх випускників загальноосвітньої школи. Як вже неодноразово зазначалося авторами, якби майбутні студенти усвідомлювали, що становитиме сутність їх роботи за спеціальністю (громадянські та професійні завдання, котрі доведеться розв’язувати; яких знань, навичок і здібностей це вимагатиме; яка система підготовки забезпечить формування в них необхідних особистісних рис і загалом оволодіння фахом), то особливих проблем з виховання і навчання спеціалістів у вищих закладах освіти не існувало б.

Зрозуміло, що професійно спрямоване викладання іноземної мови в торговельно-економічному ВНЗ здатне забезпечити розвиток професійних уявлень та професійної спрямованості вчорашніх школярів, що врешті-решт позитивно позначиться на їх ставленні до навчання у вищій школі взагалі та мотиваційній динаміці в галузі вивчення даної дисципліни зокрема. В цьому полягає педагогічна цінність даного підходу. Однак чому цей потенціал не реалізується на практиці?

Ми переконані, що, коли мають справу з аналізом потреб студентів, значущим для мотивації є дещо більше, ніж зовнішні (такі, що сприймаються) потреби. Варто погодитись з Томом Хатчінсоном та Аланом Уотерзом, які досить образно виразили свою точку зору з проблеми врахування профілю ВНЗ в навчанні іноземної мови: “Якщо студенти не в захваті від матеріалів, які відповідають галузі їх спеціалізації, слід пам’ятати, що вони люди, а не машини. Відповідність же навчального матеріалу зовнішнім потребам студентів є надійним рецептом формування мотивації в тому разі, якщо “ліки”

відповідності будуть розбавлені солодом радості, творчості й відчуття досягнення” [7, с. 48].

М.І.Дубровін називає навчальний матеріал одним з найбільш дієвих засобів боротьби з емоційним голодом на занятті з іноземної мови [2, с. 29]. На жаль, слід констатувати, що в традиційній практиці викладання даного предмета в торговельно-економічному університеті саме навчальний матеріал виявляється причиною такого голоду. Перевантажені термінологією, позбавлені стилістичного забарвлення, великі за обсягом автентичні тексти іноземною мовою не здатні викликати в молодій людині ні інтересу до майбутньої професії, ні до процесу оволодіння іноземною мовою. Викладання даної дисципліни, таким чином, перетворилося на викладання основ економічних наук іноземною мовою. Отже, маємо ситуацію, коли, як висловився Бернард Мохан, “студент змушений вивчати незнайомий фактичний матеріал на незнайомій (чужій) мові” [6, с. IV].

Водночас навчальний матеріал може містити стимули, які безпосередньо діють на мотиваційну сферу тих, хто навчається, викликаючи їх зацікавленість та розумово-мовленнєву активність. Такими стимулами слід вважати новизну навчальної інформації, яскравість фактів, оригінальність висновків.

Як при відборі навчального матеріалу можна врахувати можливість його прямого (завдяки афектогенності) та опосередкованого (через покращення професійних знань студентів, розвиток їх професійної спрямованості) впливу на мотивацію вивчення студентами іноземної мови?

Ми вважаємо, що читання художньої літератури є одним з ефективних засобів викладання іноземної мови у торговельно-економічному університеті, хоча це традиційно вважається прерогативою факультетів іноземних мов та тих, хто вивчає гуманітарні науки. Застосування такого підходу до відбору навчального матеріалу є особливо важливим та ефективним на початковому етапі навчання, зокрема під час здійснення корективного курсу. Для більшості першокурсників економічні тексти є нецікавими, нудними, інколи зовсім незрозумілими, оскільки вони не вивчають спеціальні предмети на молодших

курсах. І навпаки, належним чином відібрані та адаптовані твори художньої літератури можуть слугувати ефективним засобом повідомлення професійних знань, безпосередньо впливаючи на мотиваційну сферу студентів.

Слід враховувати, що складовою професійної підготовки спеціаліста є не лише його предметні, але й психологічні знання, навички соціальної взаємодії. У зв'язку з цим використання в навчанні коротких художніх творів з динамічними, проблемними, повчальними, такими, що змушують замислюватись, сюжетами відповідає професійним потребам майбутніх фахівців торговельно-економічної галузі.

Таким чином, досвід реалізації зазначеного підходу до відбору навчальної інформації в професійно спрямованому навчанні іноземної мови студентів економічних спеціальностей дозволив нам зробити наступні висновки:

1. Використання художніх творів є дуже перспективною стратегією для викладання іноземної мови в торговельно-економічному університеті. Студентам подобається читати короткі розповіді з динамічними, сюжетами, що дозволяє створити особистісно значущий контекст для відпрацювання всіх видів репродуктивних і продуктивних завдань як на занятті в аудиторії, так і вдома.
2. Читання та обговорення спеціально відібраних літературних текстів надає можливість студентам засвоювати спеціальні терміни, пов'язані з їхньою спеціальністю. Багата й колоритна мова художніх творів збагачує їхній словниковий запас.
3. Використання художніх творів може слугувати передумовою до навчання читання і перекладу більш складних автентичних текстів зі сфери спеціалізації студентів, отже, це слід враховувати при плануванні та проведенні корективного курсу.
4. Таким чином, використання художніх творів в навчанні іноземної мови дозволяє реалізувати потенціал механізмів прямого та опосередкованого впливу на мотиваційну майбутніх фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе. – М.: Просвещение, 1991. – 219 с.
2. Дубровин М.И. Мотивация при обучении иностранному языку и учебные материалы // Иностр. языки в школе. – 1978. – № 1. – С. 28-33.
3. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. – СПб.: ЗАО “Издательство “Питер”, 1999. – 416 с.
4. Учебный материал и учебные ситуации: Психологические аспекты / Под ред. Г.С.Костюка, Г.А.Балла. К.: Рад. шк., 1986. – 143 с.
5. Якунин В.А. Педагогическая психология: Учеб. пособие / Европ. ин-т экспертов. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А.: Изд-во “Полиус”, 1998. – 639 с.
6. Mohan, Bernard A. Language and content. Addison-Wesley Publishing Company. – 1986. – 143 p.p.
7. Tom Hutchinson and Alan Waters, English for Specific Purposes: A Learning-centered Approach, Cambridge University Press, Bell&Bain Ltd, Glasgow. – 1991. – 183 pp.